

DEBRECENI EGYETEM

Agrártudományi Centrum

Mezőgazdaságtudományi Kar

INTERDISZCIPLINÁRIS AGRÁR ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNYOK
DOKTORI ISKOLA

Doktori Iskola vezető:

Prof. Dr. Nagy János

MTA doktora

Témavezető:

Prof. Dr. Nagy János

MTA doktora

**HAJDÚ-BIHAR MEGYE MUNKAERŐ-PIACI HELYZETE,
HATÁSA A TERÜLETFEJLESZTÉSRE**

Készítette:

Rezsőfi István

doktorjelölt

Debrecen

2006

BEVEZETÉS, CÉLKITŰZÉS

Mint a Hajdú-Bihar Megyei Munkaügyi Központ igazgatója – végigjárva sok éven keresztül a munkaügyi szakigazgatás minden szintjét, megismerve választott hivatásom lehetőségeit, buktatóit, az állami foglalkoztatáspolitikai lehetséges és valóságos mozgásterét – speciális nézőpontból látom és remélem dolgozatomban láthatóvá is tudom tenni a munkanélküliség elleni küzdelem fő területeit, esetleges ellentmondásait, a munkaerő-piaci programok kockázatait, a választott téma társadalmi fontosságát.

Amíg a gazdaságpolitika foglalkoztatáspolitikai vonatkozásban a versenyszféra munkahelyeinek teremtésére fókuszálja energiáit, addig a foglalkoztatáspolitikai felzárkóztatást segítő - a munkanélküliséget közvetlenül tartósan enyhítő ága - lényegesen kevesebb hangsúlyt, kevesebb társadalmi figyelmet kap. Ez a figyelem döntő részben a szociális típusú közmunka, közhasznú munka, közcélú munka, valamint a civil szervezetek humán szolgáltatásai ágán realizálódik a köztudatban. Ezért szeretném a munkaerő-piaci programok tervezése, szervezése problémáit jobban és nagyobb mélységben megjeleníteni, mint ahogy az a közvélemény előtt ismert.

A területfejlesztés a területfejlesztési koncepciókban, programokban külön fejezetet nyit a hátrányos helyzetű rétegek munkahelyteremtésének, de nem tudja - vagy csak egészen nagyvonalakban tudja - megjeleníteni a területfejlesztés speciális szakmai területeit és ezek fejlesztése összefüggéseit az adott területek munkaerő-igényei követelményeivel. Pedig nincs önmagában létező munkahely speciális szakterületi, ágazati hovatartozás nélkül.

Amíg teljesen egyértelmű, hogy egy fejlesztés előtt álló térségben számításba veszik a termőföld, a szél-, a nap-, az ásványi anyagok-, az energia-, a víz, az útviszonyok stb. fejlettségét, rendelkezésre állását, a gazdaságföldrajzi környezeti adottságok teljességét, addig a humán erőforrással, a társadalom földrajzi tényezőkkel szemben sokkal nagyvonalúbbak. Legfeljebb ha tíz évenként, népszámlálásonként kapunk egy-egy betekintést a népesség foglalkozási, iskolai végzettségi szerkezetébe, mobilitásába, sohasem a foglalkozások konkrét szintjéig részletezve. A munkaerő-piaci tényleges állapotát, a kereslet kínálat közötti feszültségeket, mindezek leképeződését mind az iskolarendszerre mind a munkaerő-piaci kereslet alakulására főleg eseti vizsgálatokkal, szűkebb-tágabb körű felmérésekkel közelítjük meg.

Azt, hogy milyen problémákkal küzd az Állami Foglalkoztatási Szolgálat sokan és sokféleképpen vizsgálták már. Elsősorban a foglalkoztatáspolitikai megközelítésben is működő eszköztáráról az elemzését tekintettem elsődleges célnak az értekezésemben de minden részterület fejlődéséhez szeretnék újabb információkkal, új megközelítésű nézőpontokkal,

fejlesztési javaslatokkal is hozzáárulni. Olyan összefoglaló művet nem ismerek, mely a foglalkoztatáspolitikai eszköz-, intézményi-, és támogatási rendszerét, ennek lehetőségeit, mozgásterét átfogóan vizsgálta volna a rendszerváltást követő több mint egy évtized távlatából. Részben tehát a céloom bizonyos hézagpótlás, a következő fiatal nemzedékek számára megértetni az összefüggéseket, az előzményeket. Jobbitó szándékkal teszem meg azokat a javaslatokat, melyek kiterjednek minden részterületre, de nem ezt tartom a legfontosabbnak.

Kiemelten fontosnak tartom, hogy minden hátrányos helyzetű réteg foglalkoztatásával kapcsolatos speciális munkaerő-piaci gondok ismertek legyenek, másképpen a sikeres programok szervezésének esélyei kisebbek. Szeretnék egy olyan ívet felmutatni az értekezésemben, hogyan lehet eljutni az egyes rétegek egészen konkrét foglalkoztatási problémáitól - a munkaerő-piaci intézményrendszeren keresztül, a sokszor szűkös információs lehetőségek maximális kihasználásával - a munkaerő-piaci programokon-, a fejlődési trendek számbavételén át, az EU csatlakozás hatásait is magában foglaló - foglalkoztatási jövőképekig. Hiszem, hogy „nem az a fontos, amit elér az ember, hanem az az út, amit odáig megtesz.”

2. A KUTATÁS ANYAGA, MÓDSZERE

A mintegy **100** idézett szakirodalom átfogja ugyan a vizsgált témacsoportokat, de mégis elmondhatom, hogy ez a munka elsősorban önálló tapasztalatok, kezdeményezések gyűjteménye. A munkanélküliség helyzetét és alakulását tekintve a 90-es évek eleje meghatározó jelentőségű volt a magyar foglalkoztatáspolitikában. A II. világháború óta nem volt ilyen mérvű átalakulás, mint amit a rendszerváltás hozott. A változások milliókat érintettek. Drámai helyzetek és gyors karrier, siker történetek.

Történetiségében az értekezés tárgyalja, hogyan alakultak ki az aktív támogatási eszközök és munkanélküli ellátások csírái a 80-as években, miként alakultak a területi szervek, hogyan fejlődött a támogatási programok finanszírozása az egyszerű költségvetési maradvány szemlélettől a munkaadók és a munkavállalók befizetéseiből képződő Munkaerő-piaci alapig. Hogyan foglalta egységes törvénybe mindezt az 1991. évi IV. törvény. A társadalmi folyamatok bonyolult érdekviszonyai kölcsönhatásában jelennek meg a foglalkoztatási igények, a befektetési szándékok, az önkormányzatok egyensúlyozó szerepe a munkaerő-piac keresleti és kínálati viszonyai között.

Ezért nagyon fontos céloomnak tekintetem megismerni azokat a szándékokat, törekvéseket, melyek egy-egy munkaerő-piaci folyamat-, vagy éppen önkormányzati intézkedés háttérében

állnak. Arra a kérdésre, hogy hol és mikor találkozik a foglalkoztatottság a munkanélküliséggel több megközelítésben is lehet válaszolni. Én azt a dimenziót ragadtam meg, mely az önkormányzatok véleményét, hozzáállását helyezi e tekintetben a fókuszba egy országosan is kiemelkedő problématerképnek is nevezhető felmérés mélyebb elemzésével. Ebből látható, hogy a valóságos ténybeli helyzetek hogyan formálják az önkormányzatok prioritásait a remények, a várhatóan bekövetkező események pedig milyen hatással vannak a jövőképek alakulására.

Az értekezésemben szereplő szakirodalmi hivatkozások több kategóriára oszthatóak. Fontos a jogszabályi háttér, mely keretet ad lényegében minden foglalkoztatáspolitikával kapcsolatos eseménynek, történésnek. Igyekeztem az átláthatóság érdekében a meghatározó foglalkoztatási törvény (55 módosítása!) és néhány legfontosabb jogszabály keretei között maradni. Másrészt megjelenik azoknak a kiemelkedő képességű, széles látókörű szakembereknek a véleménye a nők foglalkoztatási gondjairól, az esélyegyenlőségről, a modell értékű foglalkoztatási programokról, a tartós munkanélküliségről stb. (pl. Simkó J, Rózsa J stb. tanulmányai) akik meghatározóak voltak az elmúlt 15 év foglalkoztatáspolitikája alakításában, folyamatos megújításában.

Alapvető a háttér statisztika egy ilyen léptékű elemzésben. Ezért szerepelnek a KSH, központi és területi szervei, az Állami Foglalkoztatási Szolgálat elemzései és főleg adatbázisai. Ezek mellett néhány intézményi információ is helyet kapott, mint pl. a Nemzeti Fejlesztési Hivatal, a Országos Közoktatási és Vizsgaközpont, az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány stb. Egyik vezérelvem a 15 évre is visszanyúló történések számbavételén túl a minél nagyobb aktualitásra való törekvés, ezért lehetőleg a legfrissebb információkat helyeztem az előtérbe, de a munka terjedelmi és időkorláta miatt lényegében 2005 első féléves értékelésekkel kellett lezárnom.

Egy olyan modern, a kor szellemével lépést tartó tudományterület, mint a munkatudományok nem lehet meg a legkorszerűbb technika lehetőségei használata nélkül. Ezért szinte a napi aktualitásra való törekvés érdekében vontam be a vizsgálatomba olyan álláskeresést segítő elektronikus WEB lapokat, mint az MFOR, a JOBPILOT, JOBBER stb. Ezek a konkrét állásajánlatok mellett rendkívül sok és praktikus tanácsokat adnak az álláskeresőknek. Kiemelten fontosak voltak azok az információk, melyek a Hajdú-Bihar Megyei Munkaügyi Központ különböző munkacsoportjai értékelései, elemzései tájékoztatói alapján lehetett beépíteni az anyagba.

Végül említem meg saját megjelent cikkeimet, melyek egy-egy részterület lehetőségeit, problémáit fogták át, pl. a külföldi tanulmányutak tapasztalatairól, egyes rétegek foglalkoztatási lehetőségeiről, a legfontosabb munkaerő-piaci programokról. Az általam választott téma összetettségét, a munkaerőpiac hihetetlenül bonyolult működését és szerteágazó össze-

függésrendszerbe való beágyazottságát, valamint igen komoly társadalmi hatásait mutatja az a tény, hogy a modern kori munkanélküliségnek a rendszerváltást követően történő megjelenésétől számítva már szinte könyvtárnyi irodalom jelent meg Magyarországon. Számos tudományterület érdeklődése fordult a jelenség felé, és az 1990-es évektől kezdve a közgazdaságtan, a szociológia, a geográfia stb. jeles hazai képviselői a tudományos kutatások egyik kiemelt területévé tették a munkaerőpiac, illetőleg a munkanélküliség vizsgálatát.

A problémakört különböző szempontrendszerek alapján megközelítő tudományágak nagy számából következően a feldolgozott tématerületek is igen sokszínűek, és a legkülönbözőbb területi szintekre (a nemzetközi kitekintéstől az egyes településeken belüli sajátosságok vizsgálatáig) terjednek ki. A munkaerőpiac belső struktúrájának, területi jellemzőinek kutatásától a tömeges munkanélküliség kialakulásának okait, a munkanélküliek (2005. novembertől a hivatalos megnevezés alapján álláskereső) belső struktúrájának jellemzőit vizsgáló tanulmányokon át a halmozottan hátrányos helyzetű társadalmi csoportok és/vagy földrajzi térségek sajátosságait, vagy akár a foglalkoztatáspolitikai eszközrendszer egyes elemeinek hatékonyságát áttekintő munkákig számos értékes írás jelent meg különböző fórumokon.

A „hirtelen jött érdeklődés” háttérében nemcsak az állt, hogy a társadalom számára egy rég elfeledett, vagy még inkább soha nem ismert jelenségről volt szó, hanem az is, hogy a szocialista államrendszer évtizedei alatt gyakorlatilag nem lehetett beszélni a munkaerő-piaci problémákról. Néhány, leginkább a foglalkozási átrétegződést (mint megtúrt kutatási területet) vizsgáló munkán kívül nem lehetett szó tényleges kutatásokról, mivel a munkaerőpiac létezését ideológiai okokból nem ismerték el, és a teljes foglalkoztatottság, mint a szocializmus egyik legnagyobb vívmányának állami szintű propagandája következtében a munkanélküliség (hivatalosan nem is létező problémaként) tabutémává vált.

A fentiek ismeretében nem meglepő, hogy a szakirodalmi áttekintés csak mintegy másfél évtizedes időtávra nyúlhat vissza, és a számos megközelítési szempont, a publikációk nagy száma ellenére még mindig található mostohán kezelt részterületeket. A doktori dolgozatom egyik fő célkitűzése éppen az, hogy immár évtizedes szakmai tapasztalataimat felhasználva magam is csökkentsem a „fehér foltok” számát, kiindulási alapot teremtve ezzel esetleges újabb vizsgálatok számára.

A munkanélküliség tömegessé válásával párhuzamosan tehát dinamikusán emelkedett a munkaerő-piaci folyamatokat elemző művek száma is (például *Bánfalvy Cs. 1994, Dövényi Z.-Tolnai Gy. 1991, 1993, Enyedi Gy.–Tamási P. 1992, Kollányi M. 1993, Nagy Gy. 1991, 1993, Schwertner J. 1992, 1994, Tímár J. 1992*), és azóta is folyik a területi különbségek bemutatását,

illetve az azokat kiváltó okok feltárását célzó kutatómunka (*Balcsók I. 2001, Fazekas K. 1997, Nemes-Nagy J.–Németh N. 2003, Orgovány E. 1997, Teperics K. 2002, Timár J. 1997* stb.).

A disszertáció konkrét témájából, valamint alapvetően gyakorlati szempontú megközelítéséből következően nem lehet céлом a rendelkezésre álló és általam ismert szakirodalom részletes ismertetése, mivel ennek nyilvánvaló területi korlátjai vannak.

3. AZ ÉRTEKEZÉS FONTOSABB EREDMÉNYEI, MEGÁLLAPÍTÁSAI

3.1. A munkanélküliség főbb tendenciái és jellemzői 1990-től napjainkig

A munkanélküliség mélypontja 1993-ban következett be, amikor közel hétszáz-ezer regisztrált munkanélkülit tartottunk nyilván. Ez - az akkor már lassan növekedésnek induló gazdasági teljesítmények hatására - csökkenésnek indult. A foglalkoztatottság mélypontja csak négy év múlva (!) következett be. A különbség a munkaerő-kereslet oldaláról a termelékenység növekedésével együtt járó munkaerő-igény csökkentésnek-, másik oldaláról az inaktivitás kényszerű erősödésének tudható be. Voltak időszakok - így 1999 és 2004 között - amikor kis mértékben csökkent a megye részesedése az országosan regisztrált munkanélküliségből - éves átlagban. Ez főleg a nyári időszaki munkalehetőségeknek volt köszönhető: a mezőgazdaság, szállítás, építőipar, vendéglátás-idegenforgalom gazdasági ágakban. Jellemző, hogy kisváros nagyságrendtől kisebb települések irányába a fejlődés inkább megrekedni látszik. A 90-es évtized harmadik harmadáig a megye gazdasága újjászerveződése lényegében befejeződött.

3.2. Néhány egyéb jellemző sajátosság

Erre az időszakra esik a Munkaügyi Központ jelenlegi területi kirendeltségi rendszerének a véglegesítése és a hangsúlyeltolódás a munkájában. Az elhelyezkedési probléma nem a regisztrált munkanélküliek számával azonos, hanem inkább a ténylegesen álláskeresőkével. Előtérbe kerülnek a felzárkóztató programok és a humán szolgáltatások. A diplomás munkanélküliségre a megyében jellemző, hogy a regisztrált munkanélküliek életkori átlaga szinte minden mérnöki szakmai területen magasabb a diplomás munkanélküliek 35 éves átlagos életkoránál. Ezzel együtt a regisztrációban töltött időszak is hosszú. Számottevő a korreláció (0,467) az életkor és a regisztrációban töltött időszak hossza között, bár közel sem függvény-szerű. Legfeljebb minden negyedik iskolázható be újra a diplomás munkanélküliek közül.

3.3. A munkanélküliség területi jellemzői

3.3.1. A hátrányos helyzet jellemzői Hajdú-Bihar megyében

A megyében közismert, hogy a leghátrányosabb helyzetben a perifériális, társadalmi, gazdasági szempontból hátrányos helyzetű kistérségek, települések vannak. Ide tartoznak azok a települések:

- Ahol a helyi munkaalkalmak lehetősége az önkormányzati intézmények mellett gyakorlatilag az alkalmi munkalehetőségekre korlátozódik.
- Amelyek elfogadható napi ingázási körzetben (kb. 20 - 40 km.) megfelelő munkahelyet nem lehet találni.
- Ahol a munkaképes korú népességen belül az átlagost meghaladó arányban vannak alacsony iskolai végzettségűek és/vagy szakmai szempontból képzetlenek.
- Ahol a népesség előregedőben van, a természetes fogyást erősíti a fiatalok elvándorlása is.
- Ahol helyben és a napi ingázási körzetben nem-, vagy nehezen oldható meg a szakmai képzés, a továbbtanulás.
- Ahol gyenge termőhelyi adottságai révén a mezőgazdaság jövedelemtermelő képessége alacsony és más természeti adottságokkal sem rendelkeznek.
- Általában véve a keleti országhatár mentén lévő települések döntő többsége.
- Ahol a településeket elkerülik mind a hazai, mind a külföldi befektetők stb.

Hat év alatt (1999-től 2005-ig) a foglalkoztatás szempontjából legkritikusabb időszakban – januárban – valamivel több a 10% alatti területi munkanélküliségi mutatóval rendelkező települések száma. Ez döntően a hajdúvárosokra jellemző fejlődés. Ugyanakkor romlott a helyzet a megye déli-délkeleti és délnyugati részén is. Úgy látszik, hogy **nagyobb lett a szóródás, a különbség egyes települések között, ami a Tisza vidékére is jellemző.**

3.3.2. Egyes hátrányos helyzetű rétegek munkanélküliségének, foglalkoztatásának munkaerőpiaci jellemezői

A pályakezdőket kivéve általában is kedvezőtlenebbek az elhelyezkedésük esélyei, magasabb a regisztrált forgalmuk intenzitása más munkanélküli csoportokénál. Láthatóan a vizsgáltak közül pályakezdők öntevékenysége a legnagyobb. Ebben szerepet játszik a magasabb iskolai

végzettség, a szülői háttér támasz, esetenként a kisebb helyhez kötöttség, nagyobb mobilitási hajlandóság, a nagyobb kockázatvállalási képesség. A vállalkozóvá válás nem jellemző egyik hátrányos helyzetű csoportra sem a tárgyaltak közül. Hasonló a helyzet a képzésbe kerültek arányával is, mely szintén nem a leghátrányosabb helyzetű munkaerő-piaci csoportokra jellemző kitörési lehetőség.

A tartós munkanélkülivé válás jelentős veszély, mely gyakorlatilag mind a négy tárgyalt hátrányos helyzetű réteget fenyegeti. A pályakezdők között leginkább az alacsony iskolai végzettségűeket.

3.4. A foglalkoztatáspolitikai finanszírozási rendszere

Az 1996-ban egységesített Munkaerő-piaci Alap lényegében az ország költségvetésének integráns része. Erre utal:

- az, hogy a minisztériumi szinten tervezett többlet kiadások forrása a költségvetés
- az, hogy az alapot terhelően jelentek és jelennek meg forrás csökkentő tételként esetenként a munkahely teremtéshez, a TB alapokhoz, szükség szerint katasztrófa cél-előirányzathoz átadásra kerülő források a MPA-ból,
- egyértelmű törekvés hogy a más területeket is érintő - de a foglalkoztatáspolitikával is összefüggő - támogatási kedvezmények forrása a Munkaerő-piaci Alap legyen.

Az MPA tervezésében határozott az előrelépés, az ismertté váló reál folyamatokat általában követik a pénzügyi folyamatok, de az egyes alaprészek közötti átjárhatóság miatt kissé elmosódtak az alaprészek forrásai és ráfordításai közötti összefüggések.

Megállapítottam, hogy a **foglalkoztatáspolitikai eszközrendszer** lényegében megfelelően harmonizál a finanszírozási rendszere fejlődésével. A munkaerő-piaci feszültségek oldásának általában hatékony eszköze. A támogatási rendszer súlypontjai azonban áthelyeződnek az uniformizált, egyenlősítő megoldásokról az egyéni problémák sajátos kezelésének eszközeire, programjaira.

Összefoglalóan: egységes arculattal, azonos mélységű információs kapcsolatokban, azonos eljárási formák érvényesítésével kell az Állami Foglalkoztatási Szolgáltatnak megújítania tevékenységét, minden ügyfél számára bárhol elérhető és realizálható módon, törekedve a legmodernebb kommunikációs technikák, eljárások alkalmazására.

3.5. A megyében megvalósított munkaerő-piaci programok, a megvalósítás kockázatai

A munkaerő-piaci programok kockázatai besorolhatók és összefoglalhatók e két nagy csoportba:

1. sz. táblázat

Védhető, elhárítható kockázatok	Védhetetlen kockázatok
Az új vállalkozások munkaerő-felszívó hatását nem célszerű túlértékelni.	A humánszolgáltatások iránti érdeklődés mindig alacsonyabb, mint a munkába helyezést közvetlenül segítő támogatási programrészek.
Az új - támogatott - vállalkozások indításához szükséges tőkét célszerűbb koordináltan, több forrásból biztosítani.	Nem zárható ki bizonyos elkallódása a célcsoportba tartozóknak, az önaktivitás felkeltése bizonyos arányban sikertelen. Ez az arány elérheti a 70-90%-ot is!
A prognózisok hibaszázaléka miatt a célcsoport felkészítése időszakában változások lehetnek a munkaerőigényekben. Ezt a kockázatot előzetes foglalkoztatási megállapodásokkal lehet csökkenteni.	A hálózatépítő programokban egymástól eltérő feltételek és mozgástér adta lehetőségeket nem egyformán használják ki a programba bevont menedzserek, ami megnehezíti a program értékelését.
A munkaerő-piaci képzéssel egyes esetekben nehezen kombinálhatók a foglalkoztatás-bővítő támogatások, jellemzően a mezőgazdasági, és egyéb idényszerű foglalkozásoknál. Legcélszerűbb és leginkább motiváló a tartós foglalkoztatás lehetősége a programba bevont munkanélküliek részére.	Az eredmény általában nincs függvényyszerű összefüggésben az ügyintézői munkaráfordításokkal, részben a nehezen mérhető minőségi elemek különbözősége miatt, részben a társadalmi kapcsolatrendszerek bonyolult egymásra hatása miatt.
Speciális szakmai felkészültséget igénylő programok értékelésébe a megfelelő szakemberek bevonását is tervezni kell.	Jövőbeni eseményektől függő programelemek bizonytalansága mindig hatványozott.
Az önkormányzatok és a kirendeltségek között koordinálatlanná válik az együttműködés, ha a hálózatépítő programokban nincs koordinátori munkakör kijelölve.	Nem zárható ki a kisebb ráfordítással várhatóan nagyobb eredmény elérésére való törekvés a siker orientált menedzserek részéről sem, ami a halmozottan hátrányos helyzetű személyek programba vonását nehezíti.
Az azonnali megoldások általában nem tartós megoldások, a tartós megoldásokhoz pedig idő-és anyagi ráfordítások is szükségesek, amihez nehéz az egyetértést a türelmet és nem utolsó sorban a megfelelő értartalmakat biztosítani.	Az esetlegesen a program támogatására kibocsátott, vagy felépített számítógépes programnak csak bizonyos moduljai működnek, a további fejlesztések rendszerint elmaradnak, ami megnehezíti a nagyobb létszámú programok kezelését és integrálását.
A program beszűkülhet bizonyos szervezési-rutin feladatok ellátására, ha nem megfelelő a munkaerő-piaci szereplőkkel való kapcsolatok kiépítése.	Aki intézményi munkaadókra telepít foglalkoztatás bővítését segítő programot, az számíthat az alkalmazási lehetőségek, a finanszírozási feltételek változására.

3.6. A foglalkoztatási érdekegyeztetés megyei működésének eredményei 1990 után

- Az érdekegyeztetés során sikerült egyensúlyban tartani a képzési arányt, a foglalkoztatás bértámogatási támogatási arányait, a közhasznú foglalkoztatási lehetőségekkel.
- A munkaerő-piaci programok tervezésében, szervezésében, az egyes hátrányos helyzetű csoportokra való odafigyelésben, a foglalkoztatást segítő hálózatok építésében segítséget kapott a Munkaügyi Központ a Munkaügyi Tanácstól a programok társadalmi elfogadtatása érdekében.

- Közreműködésével nemzetközi kitekintést szereztünk a foglalkoztatáspolitikában, az EU legfejlettebb országai gyakorlata megismerésével.

3.7. A foglalkoztatottság, belföldi és külföldi migráció

Hajdú-Bihar megyében a foglalkoztatottak területi megoszlását vizsgáltam. Láthatóan a megye Debrecenhez közeli centrális részében, a hajdú városokban, a kedvezőbb mezőgazdasági adottságú térségekben a legnagyobb arányú a foglalkoztatottak megoszlása, ott, ahol a fiatalabb és az iskolázottabb népesség él, és ahonnan az eljárók aránya alacsonyabb a megyei átlagtól.

- **A területi mobilitás szerepe** a megye foglalkoztatása vonatkozásában jelentőségében nem csökkent a 90-es évtizedben (és ezt követően) sem.
- Nőtt az ingázók aránya a feldolgozóiparban, a kereskedelemben, a szállításban, a pénzügyi tevékenységeknél, ingatlanügyek területén stb. Csökkenő aránnyal nem találkoztam egyik gazdasági ágban sem.
- **A munkaerő külföldre való áramlása** és a külföldiek munkavállalása a megyében bonyolult kölcsönhatásokban van egymással és befolyással van a munkaerő-piaci egyensúlyra régiós szinten is, bár Hajdú-Bihar megyében ennek negatív hatásai még nem igazán érzékelhetők. Az ezredfordulót követő első évekig még inkább nyeresége volt a megyének a külföldi befektetésekkel érkező menedzsment értékteremtő, magasabb munkaszervezési minőséget meghonosító munkája kapcsán. Másrészt sokan érkeztek munkavállalási szándékkal a környező országokból felsőfokú végzettséggel rendelkezők a megyébe is.
- Tény, hogy **a munkaerő-piacon hátrányos helyzetű, tartós munkanélküliek döntő többségében nem rendelkeznek olyan kvalitásokkal amely lehetőséget adna a kitörésre ebbe az irányba.** A létező és folyamatosan működő, sőt erősödő agyelszívás viszont hosszabb távon nagyon rontja az ország felzárkózásának esélyeit. A megoldás azonban nem a munkaerő nemzetközi szintű mobilitásának adminisztratív korlátozása, visszafogása, hanem a nemzetközi szinten elfogadható, versenyképes bér és jövedelem arányok minél szélesebb körű biztosítása a hazai munkaerő-piacon magas presztizsű szakmákban, a munkaerő országok közötti mobilitását figyelő rendszer kiépítésével. Ezzel párhuzamosan a szakmai képzettség

mellé célszerű az intenzívebb nyelvi képzés lehetőségét is oda helyezni, még az iskolarendszerű képzés vonatkozásában is.

**Összességében a megye a kilencvenes években minden belső problémájával és el-
lentmondásaival együtt is egy fejlődő, modernizálódó térség képét vette fel, a foglal-
koztatás szerkezetében is. E tekintetben feltétlenül közelebb került Európához.**

3.8. A fejlettebb államok sikerének okai:

- A sikeres gazdaságpolitikával összehangolt párbeszéd. Kiemelten fontos tényező a társadalmi közmegegyezés, mely lemegy a munkaügyi kapcsolatok gyökeréig.
- A nyitottság és rugalmasság az új megközelítésekre, megoldásokra elősegíti az új lehetőségek felismerését. Képesnek kell lenni a változások felismerésére és kezelésére.
- A versenykéesebb termelési-szolgáltatási szerkezetre való állandó törekvés.
- A helyi adottságok maximális kihasználására való törekvés.
- Az egyénre szabott megoldások folyamatos keresése a humán szolgáltatási programokban, így a munkába helyezésben is.
- A legkorszerűbb szakmai tanulási módszerek és technikai feltételek biztosítása. A szakmai képzés társadalmi kontrollja. Gazdasági-műszaki nyitottsága, tiszta viszonyai megőrzése.
- Az aktív munkaerő intenzív képzése/továbbképzése irányába fejlődő, mind magasabb képesítést adó képzési struktúra.
- Az EU-s támogatási alapokkal való gazdálkodásban a versenyképességet növelő helyzet megteremtése, a tartós megoldások irányába való folyamatos orientáció.

3.9. A megye fejlődési irányai, lehetőségei, ahogyan az önkormányzatok a saját problématerképük alapján látják

A 19 vizsgált probléma rangsorolását elvégezték az önkormányzatok. A helyezési számok aggregációja alapján a következő sorrend alakult ki:

2. sz. táblázat

Sorsz.	Vizsgált problémák	A helyezési számok összege a megye 82 településén
1.	Termelő infrastruktúra fejlesztése (ivóvíz, szennyvíz, felszíni víz, út, közvilágítás)	202
2.	Önkormányzati intézmények fejlesztése	273
3.	Munkahelyteremtés fokozása, befektetői szándék erősítése, tőkevonzó képesség javítása.	438
4.	Környezetvédelmi beruházások	644
5.	Térségfejlesztési programok, a helyi társadalom fejlődését, önszerveződését elősegítő programok, valamint a gazdaság fejlődését segítő megvalósíthatósági tanulmányok készítése.	674
6.	Informatikai fejlesztés	698
7.	Humán infrastruktúra fejlesztése, oktatás-képzés	705
8.	Épített környezet rehabilitációja (városfejlesztés, műemlékek)	708
9.	Településrendezési tervek	739
10.	Szociális célú beruházások	755
11.	Idegenforgalom, turisztika fejlesztése	816
12.	Egészségügyi gép-, műszer beszerzés	837
13.	Természeti környezet rehabilitációja	914
14.	Energetikai fejlesztések, megújuló energiaforrások hasznosítása	1124
15.	Barnamezős területek újrahasznosítása	1133
16.	Fogyatékosok társadalmi integrációját elősegítő programok indítása	1134
17.	Nemzetiségi, kisebbségi programok megvalósítása	1213
18.	K+F szektor erősítése, innováció	1252
19.	Egyéb beruházások	1321

3.10. A megye foglalkoztatási jövőképe

A vizsgálatok során a meghatározó területfejlesztési koncepciók közül az országos területfejlesztési koncepcióból indultam ki, amely integráltja a régiók fejlesztési elképzeléseit is. Az autópálya fejlesztések lendületbe hozzák a megyébe települt vállalkozásokat. A megye adottságaira épülő feldolgozóipari vállalkozások, a termálvíz adottságokra épülő egészségipar. Fontosak az ehhez kapcsolódó tevékenységek, iparágak ösztönzése (pl.: gyógynövénytermesztés, gyógyhatású készítmények, kozmetikumok gyártása, régió-specifikus agrártermékekre alapozott biotermékek termelése és feldolgozása); egészségiparhoz tartozó K+F fejlesztés az orvosi vegyészetben, gyógyszer- és kozmetikai iparban; az egészségügyhöz tartozó képzési rendszerek kifejlesztése.

Fejleszthető a turisztikai vonzerő, a logisztika. Az ipari parkok lehetőségei javítják a megyében a foglalkoztatás jövőbeni lehetőségeit. A foglalkoztatás jövőképe szempontból meghatározó jelentőségű EU csatlakozás hatására változnak a piaci verseny lehetőségek, feltételek nemcsak a termelő területeken, de a szolgáltatások fejlesztése vonalán is.

A Munkaügyi Központ középtávú munkaerő-piaci prognózisa alapján megállapítható, hogy a megkérdezettek többségében kedvezőek a várakozások a megye foglalkoztatási lehetőségei, esélyei tekintetében. A foglalkozások egy sorában viszont (pl. háziipari, általános mezőgazdasági, állattenyésztési, erdőgazdálkodási, alapfokú iskolai, óvodai, ruházati ipari, művészeti stb.) inkább létszámcsökkenéssel kell számolni, a megye gazdasági-földrajzi adottságai szempontjából kedvezőtlen növekedési eséllyel rendelkező egyéb foglalkozások mellett.

4. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

4.1. A kialakult helyzet jellemzői

- A munkanélküliség mélypontja négy évvel korábban következett be, országosan és Hajdú-Bihar megyében is, mint a foglalkoztatottság mélypontja. A különbség a munkaerő-kereslet oldaláról a piaci verseny hatására a termelékenység növekedésével együtt járó munkaerő-igény csökkentésnek, munkaerő-kínálat oldaláról az inaktivitás kényszerű erősödésének tudható be.
- A beruházások, a munkahelyteremtés súlypontjai továbbra is – mind a mai napig - az eddig is fejlett régiók maradtak. Oly annyira, hogy a beruházások éves területi megoszlásában 15 év alatt mintegy tíz százalékkal javították részesedésüket a fejlettebb régiók. Ez a munkanélküliség tekintetében lassította a központi régióban és a nyugat-magyarországi régiókban kibontakozó kedvező folyamatok kiteljesedését.
- A rendszerváltás előtt a megyében honos-, jelentős létszámot foglalkoztató gazdasági ágazatok, szakágazatok nagy része *fejlődőképes hagyománynak* bizonyult a 90-es évtized végére, amire építkezve Hajdú-Bihar megye meg tudta őrizni legalább a középső helyét a régióban.
- A foglalkoztatás bővülése a megyében azonban döntően az idényszerű foglalkoztatási lehetőségeket növelte az EU csatlakozást megelőző évtizedben. Hajdú-Bihar megyében az ezredfordulóra kialakult gazdasági és foglalkoztatási szerkezet rövid távon kis mértékben mozdul. Jellemző, hogy kisváros nagyságrendtől kisebb települések

irányába a fejlődés inkább megrekedni látszik. Nyilvánvaló, hogy a megye gyorsabb fejlődésének kulcsa Debrecen mellett a hajdúvárosok lehetőségeiben van, döntően azokban, melyek az autópálya fejlesztésekhez viszonylag közeli 20-40 km-es zónában vannak.

- A hátrányos helyzetű településekre igaz, hogy - kis túlzással - az elmúlt évtizedek vidéki Magyarországot még mindig a nyolc általános iskolát végzettek jelenítik meg. Egyes hátrányos helyzetű kistérségeken belül is megindult lassan egyfajta polarizáció, fokozatosan nőnek a kistérségeken belül is a különbségek a foglalkoztatási lehetőségek szempontjából.
- A megyeszékhelyen és kisvárosi szinten a befektetői kör bővülése ütemében az új foglalkoztatási lehetőségekre való szakmai felkészítést kell előtérbe helyezni. Még az ebbe a körbe tartozó településeken is sok az elavult szakmai tudással rendelkező, a megszűnt, vagy megszűnőben lévő foglalkozásokra képzett munkanélküli. Még többen vannak olyanok akiknél a foglalkozás belső tartalma, munkaeszközei, módszerei változtak meg olyan mértékben, melyet nem-, vagy nehezen tudnak követni. A munkáltatók minőségi munkaerőt igényelnek, minőségi munkát követelnek. A minőségre való törekvésnek általánosnak kell lenni a munkát keresők segítségével is.
- Az életkor előre haladásával a munkanélküliség tartóssá válásának valószínűsége nő, a szakmatanulási lehetőség csökken.
- A foglalkoztatási problémák legtöbbször halmozottan jelentkeznek, a magasabb életkorral, a kisebb képzettségi szinttel, mely eleve korlátozza a rugalmasabb alkalmazkodást.
- Az együttműködési készség és az önaktivitásuk alacsony szintje erős összefüggésben van azzal, hogy a megyében az országosnál kisebbek a tartós munkanélküliek jövedelmi tartalékai, kevésbé tudnak részt venni elhúzódó több szakasz programokban, különösen, ha annak pozitív hozadéka számukra nem garantált. Döntő részük tartósan és reményvesztetten munka nélkül van.
- Felül kell vizsgálni azt, hogy az egyes foglalkoztatáspolitikai támogatási eszközök milyen speciális szabályok bevezetésével tehető hatásosabbá a hátrányos helyzetű csoportok tartozók foglalkoztatása esélyei növelése érdekében. Akadálymentes szolgáltatásokra és munkához-, munkahelyhez való jutásra van szükség.
- A munkaerő-piaci programoknak, a támogatott képzéseknek illeszkedniük kell a tartósan munka nélkül lévők fizikai és szellemi állapotához, szükségleteihez, készségeihez, motivációihoz, akár személyre szabottan is.

- A női foglalkoztatással érintett területeken inkább állandó munkára van szükség. Az igazi áttörést az jelentené, ha a nők tömegesen találnának munkát a számítógépes iparágban.
- A munkaerő-piacon hátrányos helyzetű rétegek, csoportok mindegyikének foglalkoztatási támogatását alanyi jogon-, differenciáltabb adókedvezményekben kell a továbbiakban biztosítani.
- Érvényesíteni kellene a támogatási rendszert illetően a pozitív területi diszkriminációt. Jobban kellene élni a területi munkaerő-piaci igényekhez való igazításával a támogatási rendszernek, akár régiós, megyei szintre is nagyobb differenciáltsággal.
- A humán szolgáltatások fejlesztésénél törekedni kell arra, hogy a megye minden térségében azonos-, vagy legalább hasonló esélyekkel tudják igénybe venni a hatékonyabb formáit is.
- A támogatások és munkaerő-piaci programok anyagi alapját döntően adó Munkaerő-piaci Alappal való gazdálkodásban is fontos lenne a profil tisztítás, a szociális jellegű kiadások elkülönítése, az egyes évekről áthúzódó terhelő hatások ismerete, de legfontosabb az lehet, ha az EU-s támogatási rendszerhez kompatibilis illeszkedése lenne az Alapból finanszírozott valamennyi programnak.
- Az egyes támogatási eszközök működtetését országosan egységes pénzügyi rendszerben kell kezelni.
- A foglalkoztatáspolitikai eszközök működésének határfokát növeli, ha az egyes eszközök programokba integrálódnak, bár ezek fajlagosan mindig költségesebbek. Ez utóbbi miatt is fontos a programok társadalmi elfogadtatása, támogatása melyben segít a munkaadók, a munkavállalók és az önkormányzatok képviselőiből álló Munkaügyi Tanács.
- A munkaerő-piaci programok – egyszerűsítve - általában három szakaszból állnak: a programban való részvételre való mozgósítás, a program céljainak az elfogadtatása, az együttműködésre való ösztönzés, motiváció erősítése. A szakmai felkészítés (általában OKJ-s szakmákra). A támogatott foglalkoztatás célja (bér és járulékai támogatása) a munkatapasztalat megszerzése segítése. Legcélszerűbb és leginkább motiváló a tartós foglalkoztatás lehetősége a programba bevont munkanélküliek részére.
- Az azonnali, gyors megoldások általában nem tartós megoldások, a tartós megoldásokhoz pedig idő-és anyagi ráfordítások is szükségesek, amihez nehéz az egyetértést a türelmet és nem utolsó sorban a megfelelő erőtartalékot biztosítani. Ezért fontos a

kockázati tényezők felmérése és értékelése. Nem lehet csodálkozni akkor, amikor a munkanélküliek többségének szemléletében, tartalékok hiányában a rövid távú eredmény, a rövid távú, azonnali haszon az erősebben motiváló tényező. A gyenge szociális háló, a pénzkereset rövid távú előnyei a fekete foglalkoztatás irányába taszítanak és vonzanak is egyszerre.

- A lehetséges fejlesztési irányok körvonalazásához döntő fontosságú kérdés, hogyan rajzolható fel a megye adottságai függvényében a megye probléma térképe? Mennyire széles látókörű partnereink a települési önkormányzatok a foglalkoztatási problémák kezelésében? Ezekre kerestem a választ egy felmérés eredményei alapján.
- A megoldásra váró problémák között kiemelt helyen a termelő infrastruktúra, az önkormányzati intézményfejlesztés és a munkahelyteremtés-tőkevonzó képesség áll. Fontosnak tartom, annak megállapítását, hogy a munkahelyteremtésben, tőkevonzó képesség fejlesztésében inkább a nagyobb népességszámú települések gondolkodnak, ahol nagyobb a tömegnyomás is a munkanélküliek számosságát tekintve.
- A rangsorszámok és a munkanélküliségi adatok közötti kapcsolatban a munkavállalási korú népesség-, illetve a járadékra való jogosultság mutatott a munkahelyteremtéssel a tőkevonzó képesség növelésének prioritásaival kapcsolatot, tehát döntően azok a tényezők, melyek a települések nagyságával függenek össze. A munkanélküliségi mutató önmagában nem látszik aktivizáló hatásúnak. Komoly szerepe van a prioritások kialakításában az időbeliségnek, az ok-okozati kapcsolatoknak, amelyek felismerésében jól vizsgáztak a megye önkormányzatai.
- Az EU csatlakozással előtérbe lépett a befektetők harca a piacokért, a keleti orientáció kérdése a környező országokba, a munkaerő kelet-nyugati áramlása, a minőségi követelmények előtérbe kerülése a piacok megszerzéséért és megtartásáért. Miközben egyre több külföldi munkalehetőség adódik, a közép európai munkaerő-vonzás centrumok e szerepköre egyre kisebb lesz. Az EU-ban a munkaerő-mozgás centrumai a Nyugat-európai országok.
- Akkor lehetünk sikeresek, ha a versenyképességet növelő helyzet megteremtésében aktívak és kezdeményezők vagyunk, de a tartós megoldások irányába való folyamatos orientációról sem feledkezünk meg. Ha néhány szóba kellene sűríteni mindezek közös nevezőjét, úgy foglalthatnám össze, hogy: **„helyzetfelismerés - alkalmazkodás - igényesség – minőség”**

4.2. Javaslatok a fejlesztési célok megvalósulásához hozzájáruló nagyprojektek a humán erőforrás fejlesztés területén

4.2.1. Versenyképességet elősegítő nagyprojektek

A felsőfokú oktatási rendszerrel együttműködő speciális *műszaki-gazdasági fejlesztő irodákat létrehozó nagyprojektek a megye központokban* segíthetnék a helyben szükséges felsőfokú szakmunkaerő igények kielégítését.

Lehetséges leágazásai lehetnek az egyes tudományos műhelyeknek, melyek jelenleg a felsőfokú iskolákhoz kötődnek. Végezhetne megrendelésre kutatásokat a műszaki-tudományos élet nemzetközi szinten is élenjáró megoldásai iránt. Végezhetne konkrét termék-szolgáltatás fejlesztési tevékenységet. Elláthatná az egyes kisvállalkozásoknak a szabadalmakkal, a vállalkozások működése jogi feltételrendszerével összefüggő tevékenységét. Kapcsolódhatna: inkubációs, munkarotációs, távmunka alprojektekhez is.

Termék-szolgáltatás marketing, térségmarketing területi képviselőket létrehozó és működtető nagyprojektek ösztönzött fejlesztése a megyeközpontokban segítheti az egyes vállalkozások piachoz jutását, a települési önkormányzati területfejlesztési törekvésekkel összehangoltan (turisztikai, idegenforgalmi szolgáltatások, szaktanácsadás, e téren fejlesztést biztosító pályázati támogatási rendszerek kezelése, termék és szolgáltatási kül-, és belföldi piacutatás, nyelvtudással összefüggő fordítási, tolmácsolási szolgáltatások stb.)

Ilyen munkacsoportok minél nagyobb számú kialakításával humán oldalról alapozódnak meg a térségfejlesztési törekvések. Az új képzési struktúra fejlesztési irányokat célzó nagyprojektek a munkaerőigények hosszabb távú alakulására építhetők.

4.2.2. Felzárkóztatást elősegítő nagyprojektek

Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat modernizációja a régióban. Munkaadók és munkavállalók igényeit összekapcsoló számítógépes információs rendszer teljes felépítése a tervidőszak végére. Ezen belül *információs pontok létesítése* minden önkormányzatnál, a munkaügyi központok minden kirendeltségénél, minden foglalkoztatási célú civil szervezetnél, kb. 200 egység. *Kompetencia központok létesítése* a régióban a 10 legnagyobb városban

A foglalkoztatási rehabilitáció elősegítésére: *rehabilitációs információs centrumok* kiépítése a munkaügyi központok módszertani központi szerepkörével: *minden megyei és városi egészségügyi centrumban, önkormányzatoknál elérhetően*. A megyeszékhelyeken kívüli – különösen a határ menti, nehezen megközelíthető térségekben a *munkaerő-piacon hátrányos helyzetű csoportok foglalkoztatását komplexen elősegítő* – több alprojektre bontható nagyprojektre van szükség. Egyik ágán: *A munkamotivációk-, a képességek-, készségek-, fejlesztése-, (beleértve a tartós munkanélküliség kockázatának elemzésén alapuló profiling módszer hazai adaptálását is) a konkrét munkába helyezést elősegítő információs rendszer kapcsolatok építése.*

4.2.3. Humán szolgáltatás fejlesztési nagy projektek

A foglalkozási információs tanácsadó szolgáltatás fejlesztési, pályaválasztási, pályamódosítási tanácsadás, álláskereső klub, álláskeresési technikák oktatását végző humán szolgáltatásra szakosodó intézményrendszer fontos építő elemei, melyek egyaránt szolgálják a humán erőforrás versenyképességét és a felzárkóztatást is.

Mind területileg, mind gazdasági ágak, szolgáltatások szerint szakosodott foglalkoztatást és vállalkozásokat segítő állandóan működő menedzseri hálózat kiépítését kell szorgalmazni, mely a munkaügyi központok-, magán munkaközvetítők-, kistérségi helyismerettel rendelkező szervező szakemberek, fejlesztési ügynökségek, egyéb intézmények összefogásával – mintegy a foglalkoztatást segítő legmodernebb paktumok mintájára - koncentrálnak és a célszemélyekre fókuszálják a szükséges információkat.

5. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

- **Az új eredmények döntően az összefüggések felismeréséből következnek** a foglalkoztatás lehetőségeit, mozgásterét tekintve.
- Fontos **az önkormányzati fejlesztési motivációk, törekvések**, vagy azok hiányát megmagyarázni tudó összetevők megértése. A problématerképeik alapján érzékelhető hatások:
 - az **autópálya építési program** egyrészt **várakozást fokozó hatása** (Polgár, Hajdúnánás, Hajdúböszörmény, Balmazújváros), **másrészt az elkerülő vonalakon bizonyos reményvesztettség** (Püspökladány, Kaba),
 - a városiasodó térségekben az **előrelépés igénye** (Vámospercs, Hajdúsámson, Tiszacsege, Nyiradony),

- a **megye perifériális helyzetéből való kitörés közös akarata** (Egyek, Hortobágy, Komádi),
 - a **reménytelenség települési szigetei** egy nehezen és lassan fejlődő alcentrum körzetében (Berettyóujfalu és több környező települése). A reményvesztettség, reménytelenség elleni-, kiegyensúlyozó kormányzati lépéseknek foglalkoztatáspolitikai vonatkozásai is lehetnek.
- **Felismerhető volt az időtényező szerepe a fejlesztési prioritásokban, mely alapján jobban megérthetőek az önkormányzati fejlesztési törekvések.** Amely önkormányzatok előbbre értékelték az infrastruktúra fejlesztését, azok inkább hátrább a munkahelyteremtést, a tőkevonzó képességet. Itt inkább időbeli prioritási sorrend változásáról van szó. Hasonló a probléma a szociális célú beruházások és az egészségügyi gépek beszerzésének prioritásai ellentmondása között. Az informatikai fejlesztések előbbre sorolása is jelenbeli befektetés szándék a jövőbeni fejlődés érdekében. Úgy látom, hogy az önkormányzatok felismerték, hogy a humán infrastruktúra fejlesztése és az egészségügy fejlesztése is kedvező hatással lehet a nemzetiségi, kisebbségi programokra, miként ez utóbbiak erősítik a munkahelyhez jutás esélyeit.
- Újszerű eredmény a **fejlettebb EU-s országok foglalkoztatottságot érintő törekvései mozzatórugói felismerése** hat EU-s országban szerzett tapasztalatok közös nevezője alapján.

Fejlődőképes hagyományok – új fejlődési lehetőségek

3. sz. táblázat

Fejlődőképes hagyományok	Új fejlődési lehetőségek
Mezőgazdasági gépgyártás, kapcsolódó mezőgazdasági nagyüzemi termelési rendszereket működtető szakemberekkel.	Digitálisan vezérelt mezőgazdasági termelési rendszerek gyártása, forgalmazása és szervizelése.
Gyógyszergyártás, kapcsolódó kutatási bázissal	Egészségipar, kozmetikumok fejlesztése, gyártása, forgalmazása.
Orvosi műszergyártás: a kor színvonalának megfelelő mechanikai gépi felszereltséggel, egészségügyi intézményi kapcsolatokkal.	Digitális technikán alapuló diagnosztikai berendezések gyártása, szervizelése, forgalmazása.
Építő és épületgépészeti tevékenység, kapcsolódó felsőfokú oktatási rendszerrel.	Komplex épületgépészeti vezérlő és működést irányító rendszerek fejlesztése.
Építőipari, építő anyagipari, műanyagipari tervező, feldolgozó kivitelező tevékenység.	Klímatechnikai (árnyékolás, hűtés stb.) rendszerek tervezése és kivitelezése, szigetelő anyagok, üveg és műanyagipari termék kombinációk.
Gyógyfürdők - óriási kihasználatlan gyógyvíznyerési lehetőséggel, néhány magas színvonalú szállodai kapacitással.	Komplex reumatológiai és bel gyógyászati kezelési rendszerek és szállodai kapcsolódó fejlesztések: „egészségipar” lehetőségei.

- A **megye hagyományos foglalkoztatási területeiből** fontos volt felismerni az előre mutató fejlődési folyamatokhoz kapcsolható foglalkoztatási folyamatokat, új kihívásokat, melyek nélkül nem lehetséges foglalkoztatási jövőképet körvonalazni sem. A fejlődés jövőképe, a foglalkozások átalakulása segít a munkaerő-piaci képzési programok orientációjában, csak néhány területet kiemelve:
- Nő a műszaki gépgyártás konstruktőrök, gyártmányfejlesztők, technológiai folyamat tervezők-szervezők, erőforrás gazdálkodók, termék-piaci szolgáltatók szerepe. A felhasználáshoz köthető szakértői tevékenység, logisztikai szakemberek szerepe erősödik a gép és készülékgyártásban (beszállítói-vevői kapcsolatok szervezése).
 - Építőipari marketing-, mezőgazdasági-vízügyi-környezetvédelmi berendezés építés-technológiai, kereskedelmi építés-technológiai, ipari gépgyártás építés-technológiai, valamint építőipari automatizálás-technológiai szakmák iránti kereslettel is számolni kell. Építőipari minőségbiztosítási szakemberekre-, sőt az építendő létesítmény üzemeltetésével kapcsolatos minőségbiztosítási tevékenység ismeretére is egyre nagyobb számban lesz szükség.
 - Egyre nagyobb igény van a komplex biztonságtechnikai szolgáltatások iránt. Egymással összefüggésbe hozható szolgáltatási területek rendszerbe való integrálására erősödnek a piaci igények (pl. légtechnika, klímatechnika-hűtéstechnika, környezetvédelem stb.) Nő a gépészműszaki csomagok kezelése iránti igény a tanácsadás-tervezés-építés-szerelés-működtetés-szervizelés vonatkozásában. Egyre több olyan szolgáltatási terület lesz, mely a tevékenység-integrált vertikumok „terméke”, pl. a közlekedéshez-áruszállításhoz köthető kiegészítő szolgáltatások vonatkozásában, vagy a klímatechnika-árnyékolástechnika együttesében stb.

PUBLIKÁCIÓK AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBŐL

- Rezsőfi István:* Tájékoztató Hajdú-Bihar megye ipari parkjainak helyzetéről Munkaügyi Szemle 2003 évi 6. sz.
- Rezsőfi István:* 2004. november: Integráció, vagy kirekesztődés? A Hajdú-Bihar Megyei Munkaügyi Központ szerepe a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatásában Az értelmileg akadályozott emberek foglalkoztatásának változó formái Debrecen Városi Szociális Szolgálat: 269-276 p.
- Rezsőfi István:* 2004 november "Integráció vagy kirekesztődés: változó struktúrák az értelmileg akadályozott emberek foglalkoztatásában" előadás anyagából
- Rezsőfi István:* „Hajdú-Bihar megye a diplomásokért” program céljai, tapasztalatai Munkaügyi Szemle 2004 évi 4. 39. p.
- Rezsőfi István:* Egy program – két eredmény: „segítő pedagógus” program –Hajdú-Bihar megyében. Munkaügyi Szemle 2005. március 37-40 p.
- Rezsőfi István:* Harc az előítéletek, az érdektelenség ellen. Munkaügyi Szemle 2005. 3.sz. 41. p.
- Rezsőfi István:* Hátrányos helyzetűek előnyben (foglalkoztatási program értékelés Hajdú-Bihar megyében) Munkaügyi Szemle 2005 január 34–36. p.
- Rezsőfi István:* Középtávú munkaerő-piaci prognózis. Munkaügyi Szemle, 2003. 4. szám. 42. p.
- Rezsőfi István:* Munkaerőpiac és képzés Andalúziában (*a Hajdú-Bihar Megyei Munkaügyi Tanács tapasztalatai*) Munkaügyi Szemle 7-8/2004 sz. 61. p.
- Rezsőfi István:* Rugalmas alkalmazkodás - francia módra (*tanulmányút tapasztalatai*) Munkaügyi Szemle 10/2003 sz.42.p.
- Rezsőfi István:* A decentralizált foglalkoztatási és rehabilitációs alaprész 2003. éves várható felhasználásáról, a felhasználás elvei teljesüléséről a Hajdú-Bihar Megyei Munkaügyi Központ tájékoztatója. 2003. (Kézirat.)
- Rezsőfi István:* Az EU csatlakozás hatása a mezőgazdasági foglalkoztatásra Hajdú-Bihar megyében. 2003. (Kézirat.)

